

gratias non modo retinendas verum etiam acquirendas putes. spero tibi me causam probasse, cupio quidem certe.

- 5 Hermathena tua valde me delectat et posita ita belle est ut totum gymnasium † eliu ἀνάθημα † videatur. multum te amamus.

1, 2

Scr. Romae paulo post superiorem

⟨CICERO ATTICO SAL.⟩

- 1 L. Iulio Caesare C. Marcio Figulo consulibus filiolo me auctum scito, salva Terentia.

Abs te iam diu nihil litterarum. ego de meis ad te rationibus scripsi antea diligenter. hoc tempore Catilinam, competitorum nostrum, defendere cogitamus. iudices habemus quos volumus, summa accusatoris voluntate. spero, si absolutus erit, coniunctiorem illum nobis fore in ratione petitionis; sin aliter acciderit, humaniter feremus.

- 2 Tuo adventu nobis opus est maturo. nam prorsus summa hominum est opinio tuos familiaris, nobilis homines, adversarios honori nostro fore. ad eorum voluntatem mihi conciliandam maximo te mihi usui fore video. qua re Ianuario ineunte, ut constituisti, cura ut Romae sis.

5, 2 eliu (*vel* elui) ἀνάθημα (anathema M : *varie corruptunt* NPms) Ω : onaohma C : eius ἀνάθημα Schütz : Ἐρμαθήναιος Housman (*cf. Watt, CQ* 12 (1962), 252)

Ep. 1, 2] *novam ep. fecit Malaespina (ante filiolo M corr.)*
1, 1 L. Iulio ... consulibus *del. Gurlitt* 3 iam *Boot* : etiam Ω : tam ε 6 volumus ENVRb : -uimus GΔ 7 illum N Δ : nullum VR : *om. EG* 2, 5 ineunte Σ : mense Δ

1, 3

Scr. Romae ex. an. 67 (§2)

⟨CICERO ATTICO SAL.⟩

- 1 Aviam tuam scito desiderio tui mortuam esse, et simul quod verita sit ne Latinae in officio non manerent et in montem Albanum hostias non adducerent. eius rei consolationem ad te L. Saufeium missurum esse arbitror.

- 2 Nos hic te ad mensem Ianuarium exspectamus ex quodam rumore an ex litteris tuis ad alios missis; nam ad me de eo nihil scripsisti.

Signa quae nobis curasti, ea sunt ad Caietam exposita. nos ea non vidimus; neque enim exeundi Roma potestas nobis fuit. misimus qui pro vectura solveret. te multum amamus quod ea abs te diligenter parvoque curata sunt.

- 3 Quod ad me saepe scripsisti de nostro amico placando, feci, et expertus sum omnia, sed mirandum in modum esse animo abalienato; quibus de suspicionibus, etsi audisse te arbitror, tamen ex me cum veneris cognosces. Sallustium praesentem restituere in eius veterem gratiam non potui. hoc eo ad te scripsi quod is me accusare de te solebat. in se expertus est illum esse minus exorabilem, meum studium nec tibi defuisse.

Tulliolam C. Pisoni L. f. Frugi despondimus.

Ep. 1, 3] *novam ep. M corr. : cum superioribus coniungit*
Ω 3, 6 eo Σ : *om. Δ* 8 tibi nec Mm : nec tibi nec sibi *Graevius* : nec sibi nec tibi *noluit Meutzner*

Haec habebam fere quae te scire vellem. tu velim, si qua
 5 ornamenta γυμνασιώδη reperire poteris quae loci sint eius
 quem tu non ignoras, ne praetermittas. nos Tusculano ita
 delectamur ut nobismet ipsis tum denique cum illo venimus
 placeamus. quid agas omnibus de rebus et quid acturus sis
 fac nos quam diligentissime certiores.

1, 7

Scr. Romae ante Id. Febr. an. 67

< CICERO ATTICO SAL. >

Apud matrem recte est eaque nobis curae est. L. Cincio HS
 XXXCD constitui me curaturum Id. Febr. tu velim ea quae
 nobis emisse (te) et parasse scribis des operam ut quam
 primum habeamus. et velim cogites, id quod mihi pollicitus
 es, quem ad modum bibliothecam nobis conficere possis.
 omnem spem delectationis nostrae, quam cum in otium ve-
 nerimus habere volumus, in tua humanitate positam ha-
 5 bemus.

1, 8

Scr. Romae post Id. Febr. an. 67 (§1)

CICERO ATTICO SAL.

1 Apud te est ut volumus. mater tua et soror a me Quintoque
 fratre diligitur. cum Acutilio sum locutus. is sibi negat a suo
 procuratore quicquam scriptum esse et miratur istam con-
 troversiam fuisse, quod ille recusarat satis dare amplius abs
 te non peri. quod te de Tadiano negotio decidisse scribis, id
 5 ego Tadio et gratum esse intellexi et magno opere incun-
 dum. ille noster amicus, vir mehercule optimus et mihi ami-
 cissimus, sane tibi iratus est. hoc si quanti tu aestimes sciam,
 tum quid mihi elaborandum sit scire possim.

2 L. Cincio HS CCICD CCICD CCCC pro signis Megaricis,
 ut tu ad me scripseras, curavi. Hernae tui Pentelici cum
 capitibus aëneis, de quibus ad me scripsisti, iam nunc me
 admodum delectant. qua re velim et eos et signa et cetera
 quae tibi eius loci et nostri studi et tuae elegantiae esse vide-
 5 buntur quam plurima quam primumque mitras, et maxime
 quae tibi gymnasi xystique videbuntur esse. nam in eo gene-
 re sic studio efferimur, ut abs te adiuvandi, ab aliis prope
 reprehendendi simus. si Lentuli navis non erit, quo tibi pla-
 cebit imponito.

3 Tulliola, deliciolae nostrae, tuum munusculum flagrat et
 me ut sponsorem appellat. mihi autem abjurare certius est
 quam dependere.

10

6 γυμνασιώδη rep- *Victorius* : gymnasiode rep- λ : -sio derep-
 (-sio rep- Ebs) Ω

Ep. 1, 7] *novam ep. Manutius: cum superiore coniungit* Ω,
spatio post est in VMdm relicto 1 cura Mm 3 te add. *Lam-*
binus

Ep. 1, 8] 1, 4 recusavit *Malaspina* : -ret *Ernesii* dare P :
 dari Ω 5 decidisse *Herragus* : deceptiss GNVRM : -isse(t)
 HO δ 2, 5 videbantur Mbd 3, 2 mi λ

- 3 (Et) hercule, verum ut loquamur, subcontumeliose tractatur noster Publius, primum qui, cum domi Caesaris quondam unus vir fuerit, nunc ne in viginti quidem esse poterit; deinde alia legatio dicta erat, alia data est. illa opima ad exigendas pecunias Druso, ut opinor, Pisaurensi an epuloni Vatinius reservatur; haec ieiuna tabellari legatio datur ei cuius tribunatus ad istorum tempora reservatur. incende hominem, amabo te, quoad potest. una spes est salutis istorum inter ipsos dissensio; cuius ego quaedam initia sensi ex Curione. iam vero Arrius consulatum sibi ereptum fremit; Megabocchus et haec saginaria inventum inimicissima est. accedat vero, accedat etiam ista rixa auguratus. spero me praeclearas de istis rebus epistulas ad te saepe missurum.

- 4 Sed illud quid sit scire cupio quod iacis obscure, iam etiam ex ipsis quinque viris loqui quosdam. quidnam id est? si est enim aliquid, plus est boni quam putarem. atque haec sic velim existimes, non me abs te κατὰ τὸ πραγματικὸν quaerere, quod gestiat animus aliquid agere in re publica. iam pridem gubernare me taedebat etiam cum licebat; nunc vero, cum cogar exire de navi non abiectis sed ereptis gubernaculis, cupio istorum naufragia ex terra intueri, cupio, ut ait tuus amicus Sophocles,

καὶν ὑπὸ στέρῃ
πυκνῆς ἀρούειν ψακᾶδος εἰδοῦσῃ φρενί;

10

- 3, 1 et *add.* Watt 2 primum qui GNVC : et qui p-R : qui Mm domi Z^bC : in domo Ω : in Ant. 4 opima Pius : optima Ω 5 Pisaurensi an epuloni Z^b : -sia nepuloni (nepiti- Δ) *vel sim.* Ω 6 tabellarii legatio NVC : *varie depravant ceti.* 8 quoad VZ^bλ : quod EGNORA potest ΩZ^bλ : -es 5 9 ipsos bds : istos Ω 11 saginaria P : sanguis Ω 4, 1 iam s : tam (tñ = tamen E) Ω 2 quidnam Psc : quod- Ω 3 putarem C : -tam Ω 7 ereptus Σ : recep- Δ 10 fr. 636 Pearson καὶ καὶ Stobaei (4, 17, 12) *codd.* : καὶ Meineke 10-11 στέρῃ πυκνῆς Stob. : CTEIHC *vel sim.* Ω 11 ἀρούοισα Stob.

- 5 De muro, quid opus sit videbis. Castricianum mendum nos corrigemus; et tamen ad me Quintus HS CCICD ICDD scripserat, non, (ut) ad sororem tuam, HS †XXX at. Terentia tibi salutem dicit. Cicero tibi mandat ut Aristodemus idem de se respondeas quod de fratre suo, sororis tuae filio, respondisti. de Amalthea quod me admones non negligemus. cura ut valeas.

2, 8

Scr. Antii XV, ut vid., Kal. Mai. an. 59 (§ 1)

CICERO ATTICO SAL.

- 1 Epistulam cum a te avide exspectarem ad vesperum, ut soleo, ecce tibi nuntius pueros venisse Roma. voco, quaero eequid litterarum. negant. 'quid ais?' inquam, 'nililne a Pomponio?' perterriti voce et vultu confessi sunt se accepisse sed excidisse in via. quid quaeris? permoleste tuli. nulla enim abs te per hos dies epistula inanis aliqua re utili et suavi venerat. nunc, si quid in ea epistula quam a. d. XVI Kal. Mai. dedisti fuit historia dignum, scribe quam primum ne ignoremus; sin nihil praeter locationem, redde id ipsum. Et scito Curionem adulescentem venisse ad me salutatum. valde eius sermo de Publio cum tuis litteris congruebat. ipse vero mirandum in modum 'reges odisse superbos.' peraeque narrabat incensam esse iuventutem neque ferre haec posse.

10

- 5, 2 Quintus 5 : qu(a)e Ω HS Wesenberg : di *vel* dicunt *vel sim.* Ω CCICD ICDD R : CCICD ICDD *vel sim.* Ω (exc. R) 3 *ut add.* Malaspina XXXV *contici, alii alta* a P Mm : at GN : ad V : a te R

Ep. 2, 8] 1, 2 roma ENVPms : -am GR Mbd

bene habemus nos, si in his spes est; opinor, aliud agamus. ego me do historiae. quamquam, licet me Saufeium putes esse, nihil me est inertius. 15

2 Sed cognosce itinera nostra, ut statuas ubi nos visurus sis. in Formianum volumus venire Parilibus. inde, quoniam putas praetermittendum nobis esse hoc tempore Cratera illum delicatum, Kal. Mai. de Formiano profisciscemur, ut Antimus a. d. V Non. Mai. Iudi enim Anti futuri sunt ex a. d. VIII [Kal.] ad prid. Non. Mai. eos Tullia spectare vult. inde cogito in Tusculanum, deinde Arpinum, Romam ad Kal. Iun. te aut in Formiano aut Anti aut in Tusculano cura ut videamus.

Epistulam superiorem restituere nobis et appingere aliquid novi. 10

2, 9

Scr. Anti xv vel xiv Kal. Mai., ut vid., an. 59

CICERO ATTICO SAL.

1 Subito cum mihi dixisset Caecilius quaestor puerum se Romanam mittere, haec scripsi raptim ut tuos mirificos cum Publio dialogos, cum eos de quibus scribis tum illum quem abdis et ais longum esse quae ad ea responderis perscribere,

2, 4 delicatum Z¹: deliga-vel delega-Ω 5 ex a. d. Lambinus: x (vel decem) ad Gbd: ad NVRMms: a E 6 K(al). del. Manitius

Ep. 2, 9] 1, 1 subito] sub vel sube (= S. V. B. (E.)) Z^{1b} (cf. ed. meam epp. ad fam., tom. I, p. 274) 2 ut] utinam audissem coni. Watt: O Kasten¹, 251 4 abdis et O(?)M(?)F: addis et ENms: audis et (vel -isset) GVbd: abdisset et R

5 ***; illum vero qui nondum habitus est, quem illa Βοούρις,

cum e Solonio redierit, ad te est relatura, sic velim putes, nihil hoc posse mihi esse incundius. si vero quae de me pacta sunt ea non servantur, in caelo sum, ut sciat hic noster Hierosolymarius traductor ad plebem quam bonam meis putidissimis orationibus gratiam retulerit; quarum expecta divinam πάλιν ὁδόν. etenim, quantum coniectura auguratur, si erit nebulo iste cum his dynastis in gratia, non modo de 'cynico consulari' sed ne de istis quidem 'piscinarum Tritonibus' poterit se iactare. non enim poterimus ulla esse invidia spoliati opibus et illa senatoria potentia. sin autem ab iis dissentiet, erit absurdum in nos invehi. verum tamen invehatur. festive, mihi crede, et minore sonitu quam putidam orbis hic in re publica est conversus, citius omnino quam potuit. id culpa Catonis, sed rursus improbitate istorum, qui auspicia, qui Aeliam legem, qui Iuniam et Liciniam, qui Cae(c)iliam et Didiam neglexerunt, qui omnia remedia rei publicae effuderunt, qui regna qu(as)l praedia terrarum, qui immanis pecunias paucis dederunt. video iam quo invidia transeat et ubi sit habitatura. nihil me existimaris neque usu neque a Theophrasto didicisse, nisi brevi tempore desiderari nostra illa tempora videris. etenim, si fuit invidiosa senatus potentia, cum ea non ad populum sed ad tris homines immoderatos redacta sit, quid iam censes fore? proinde isti licet faciant quos volunt consules, tribunos pl.,

5 aliqua excidisse opinatus sum, velut incundissimos mihi fuisse ostenderem 8 ut] tum Watt, alii alia 9 putidissimis Turnebus: putiss-Ω (sed fort. puriss-E): potiss-Hbds: politiss-Boot: praestantiss-Watt 15 invidia HNVA: in inv-EGOR 19 potuit] oport- (vel putavi) Hervvigijs: provideri. potuit coni. Watt 21 Caeciliam Manitius: c(a)el- (ael-M, elidiam N) Ω 22 quasi pr-R. Klötz: qui pr-Ω: qui foedera coni. Watt 2, 3 nisi EVR: si GNA 6 redacta Ω: tralata C iam 5: etiam Ω: nam sC

si vero in hanc Ἡλέριον veneris Δαιουγγωνίην, Formias dico, qui fremitus hominum! quam irati animi! quanto in odio noster amicus Magnus! cuius cognomen una cum Cras- si Divitis cognomine consensescit: credas mihi velim, neminem adhuc offendi qui haec tam lente quam ego fero ferret. qua re, mihi crede, φιλοσοφώμεν. iuratus tibi possum dicere nihil esse tanti.

Tu si litteras ad Sicyonios habes, advola in Formianum, unde nos prid. Non. Mai. cogitamus.

2, 14

Scr. in Formiano c. v Kal. Mai. an. 59

CICERO ATTICO SAL.

1 Quantam tu mihi moves expectationem de sermone Bibuli, quantam de colloquio Βοώτιδος, quantam etiam de illo delicato convivio! proinde ita fac venias (ut) ad sitentis auris. quamquam nihil est iam quod magis timendum nobis putem quam ne ille noster Sampsicetanus, cum se omnium sermonibus sentiet vapulare et cum has actiones εὐαγε- τήετρος videbit, ruere incipiat. ego autem usque eo sum enervatus ut hoc otio quo nunc tabescimus malim ἐντρογα- νελοῦμαι quam cum optima spe dimicare.

2 De pangendo quod me crebro adhortaris, fieri nihil potest. basilicam habeo, non villam frequentia Formianorum fad quam partem basilicae tribum Aemiliam†. sed omitto

2, 10 ad sicyonios lit- Mm

Ep. 2, 14] 1, 1 Bibuli| Publii *Boot* 2 quantam etiam s.: -tum etiam Ω 3 ut *add. Udalbinus*: cito *Plinygers* 5 cum (quom) Σ: quem Δ 2, 3 *locus nondum sanatus* partem etiam C

vulgus, post horam quartam molesti ceteri non sunt. C. Arrius proximus est vicinus, immo ille quidem iam contubernalis, qui etiam se idcirco Romam ire negat ut hic mecum totos dies philosophetur. ecce ex altera parte Sebosus, ille Catuli familiaris. quo me veram? statim mehercule Arpinum irem, ni te in Formiano commodissime expectari viderem, dumtaxat ad prid. Non. Mai. vide enim quibus hominibus aures sint deditae meae. occasionem irificam, si qui nunc, dum hi apud me sunt, emere de me fundum Formianum velit! et tamen illud probe, 'magnam quid adgreddiamur et multae cogitationis atque oti.' sed tamen satis fiet a nobis neque parceret labori.

2, 15

Scr. in Formiano c. III Kal. Mai. an. 59

CICERO ATTICO SAL.

1 Ut scribis ita video, non minus incerta in re publica quam in epistula tua, sed tamen ista ipsa me varietas sermonum optionumque delectat. Romae enim videor esse cum tuas litteras lego et, ut fit in tantis rebus, modo hoc modo illud audire. illud tamen explicare non possum quidam inveniri possit nullo recusante ad facultatem agrariam. Bibuli autem ista magnitudo animi in comitiorum dilatione quid habet nisi ipsius iudicium sine ulla correctione rei publicae? mirum in Publio spes est. fiat, fiat tribunus pl., si nihil aliud ut eo citius tu ex Epiro revertare. nam ut illo tu carcas non video posse fieri, praesertim si mecum aliquid volet disputa-

10 vide M: vidi *ZhdZ^b*: video ms: vides M *corr.* 11 o *ante* occ- *add. Mueller* 13 probe s: -em Ω Zⁱ

Ep. 2, 15] 1, 5 *inveniri* s: -ire Ω

re. sed id quidem non dubium est quin, si quid erit eius modi, sis advolaturus. verum ut hoc non sit, tamen, sive ruet < sive eri > get rem publicam, praepararum spectaculum mihi propono, modo te consessor spectare liceat.

3 Cum haec maxime scribebam, ecce tibi Sebosus! nondum plane ingenueram, 'salve' inquit Arrius, hoc est Roma decedere? quos ego homines effugi, cum in hos incidi? ego vero 'in montis patrios et ad incunabula nostra' pergam, denique, si solus non potuero, cum rusticis potius quam cum his perurbanis, ita tamen ut, quoniam tu nihil certi scribis, in Formiano tibi praestoler usque ad III Non. Mai.

4 Terentiae pergrata est adsiduitas tua et diligentia in controversia Mulviana. nescit omnino te communem causam defendere eorum qui agros publicos possideant. sed tamen tu aliquid publicanis pendis, haec etiam id recusat. ea tibi igitur et Κιζέγων, ἀγοστοχαριώτατος πατῆς, salutem dicunt.

2, 16

Scr. in Formiano prid. Kal. vel Kal. Mai. an. 59 (§ 1)

CICERO ATTICO SAL.

1 Cenato mihi et iam dormitanti prid. Kal. Mai. epistula est illa reddita in qua de agro Campano scribis. quid quaeris? primo ita me pupugit ut somnum mihi ademerit, sed id cogi-

2, 8 sive ruet MmC: servet GV8Z^{lb}: stinnetur R: si enervet P: de N vide Sjögren 9 sive eriget Corradus: get CZ^{lb}: om. Ω 3, 4 cf. Buechner, *Fr. poet. Lat.*, p. 86; sed versus *Emio potius quam Ciceroni tribuendus* 5 ero post potuero add. Boot (*melius, opinor, sim*) 6 certi nihil Δ 4, 4 publicanis O: -canos Ω C

Ep. 2, 16| 1, 3 primo Ω (exc. G)C: -mum Gδ

tatione magis quam molestia. cogitanti autem haec fere succurrebant. primum ex eo quod superioribus litteris scripseras, ex familiari te illius audisse prolatum iri aliquid quod nemo improbarer, maius aliquid timueram. hoc mihi eius modi non videbatur. deinde, ut me egomet consolter, omnis expectatio largitionis agrariae in agrum Campanum videtur esse derivata, qui ager, ut dena iugera sint, non amplius hominum quinque milia potest sustinere; reliqua omnis multitudo ab illis aballenerur necesse est. praeterea, si ulla res est quae bonorum animos, quos iam video esse commotos, vehementius possit incendere, haec certe est, et eo magis quod portorii Italiae sublatis, agro Campano diviso, quod vectigal superest domesticum praeter vicesimam? quae mihi videtur una contumelia clamore pedisequorum nostrorum esse peritura.

2 Gnaeus quidem noster iam plane quid cogitet nescio:

ἢ μὴ ἀγρίως πύσσασι φοβηθείας ἔρει,
'quosq̄ γὰρ οὐ πικροῖσιν ἀλλότριους ἔρει,

qui quidem etiam istuc adduci poterit. nam adhuc haec ἐσοφίετο, se leges Caesaris probare, actiones ipsum praestare debere; agrarium legem sibi placuisse, poterit intercedi necne nihil ad se pertinere; de rege Alexandrino placuisse sibi aliquando confici, Bibulus de caelo tum servasset neque sibi quaerendum non fuisse; de publicanis, voluisse illi ordini commodare, quicquid futurum fuerit si Bibulus tum in forum descendisset se divinare non potuisse. nunc vero, Sampscerame, quid dices? vectigal te nobis in monte Antribano constituisse, agri Campani abstulisse? quid? hoc quem ad modum obtinebis? 'oppressos vos' inquit 'tenebo exercitu Caesaris.' non mehercule me tu quidem tam isto exercitu

6 familiari te *Manutius*: -aritate Ω 8 egomet C: ego Ω 11 homines Mm 16 vectigal O²: -li Ω 2, 4 adduci 5: addici (adici Nbdm) Ω: adigi *Iuntius* haec om. c 5 se *Manutius*: si ΩZ¹ 6 intercedi *Herragus*: -dit Ω 9 voluisse se *Buecheler* 10 quid *Herragus* si Σ: sibi Δ 12 te *Pius*: se Ω